

Warszawa, dnia 25 listopada 2004 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Prof. dr Andrzej ZOLL

RPO-453775-XI/04/MSR

00-090 Warszawa Tel. centr. 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 827 64 53

Pan dr Marek Balicki

Minister Zdrowia

Do Rzecznika Praw Obywatelskich kierowane są skargi dotyczące problematyki zobowiązania osób uzależnionych od alkoholu do poddania się leczeniu. Najbliżsi członkowie rodziny takich osób wskazują, że w świetle obowiązującego prawa nie służy im legitymacja procesowa do samodzielnego zainicjowania przed sądem stosownego postępowania w tej sprawie. W związku z tym skarżący zwracają uwagę, iż stan ten narusza ich gwarantowane konstytucyjnie prawa, przede wszystkim zaś prawo do sądu.

Analiza obowiązujących w tym zakresie przepisów ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2002 r. Nr 147, poz. 1231 ze zm.) potwierdza zarzuty wysuwane przez skarżących.

W myśl art. 21 ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne. Wyjątki od tej zasady określa ustawa. I właśnie taki wyjątek został określony w przepisach art. 26 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Zgodnie z treścią art. 26 ust. 1 tej ustawy osoby, o których mowa w art. 24 (a więc osoby, które w związku z

nadużywaniem alkoholu powodują rozkład życia rodzinnego, demoralizację małoletnich, uchylają się od pracy albo systematycznie zakłócają spokój lub porządek publiczny), jeżeli są uzależnione od alkoholu, zobowiązać można do poddania się leczeniu w stacjonarnym lub niestacjonarnym zakładzie lecznictwa odwykowego. O zastosowaniu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego orzeka sąd rejonowy właściwy według miejsca zamieszkania lub pobytu osoby, której postępowanie dotyczy, w postępowaniu nieprocesowym (art. 26 ust. 2 ustawy). W konsekwencji orzekając w tego typu sprawach sąd rejonowy stosuje przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące postępowania nieprocesowego, zaś sprawa o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego należy do kategorii spraw z zakresu prawa osobowego w rozumieniu przepisów tego Kodeksu.

Jednakże ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi w sposób autonomiczny reguluje zagadnienie legitymacji procesowej czynnej, wymieniając w art. 26 ust. 3 podmioty posiadające zdolność wnioskową w tym zakresie. Zgodnie z treścią wspomnianego art. 26 ust. 3 ustawy sąd wszczyna postępowanie na wniosek gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych lub prokuratora. Oznacza to, że wniosek złożony przez inne podmioty (w tym osoby bliskie w stosunku do osoby uzależnionej od alkoholu) zostanie oddalony przez sąd z powodu braku legitymacji procesowej do wystąpienia z takim żądaniem.

Takie jak przedstawione powyżej ukształtowanie legitymacji procesowej w zakresie wszczynania przed sądem postępowań o zastosowanie obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego w oczywisty sposób musi prowadzić do jego oceny z punktu widzenia konstytucyjnego prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

Prawo do sądu jest jednym z podstawowych praw jednostki i fundamentalną gwarancją praworządności. W swoim bogatym w tym zakresie orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny

niezmiennie wskazywał (por. m. in. wyrok z dnia 18 maja 2004 r., sygn. akt SK 38/03, OTK z 2004 r., Nr 5/A, poz. 45), iż na konstytucyjne prawo do sądu składa się: 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem, 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd.

W omawianym zakresie ocena art. 26 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z punktu widzenia gwarancji prawa do sądu wymaga więc przede wszystkim ustalenia, czy postępowanie w sprawie zobowiązania do poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego ma charakter „sprawy” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Gwarancje prawa do sądu mogą być bowiem odnoszone tylko do takich sytuacji, w których przepisy prawa materialnego przewidują prawną ochronę określonych wartości.

Otóż w świetle art. 24 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi nie ulega wątpliwości, iż celem stosowania obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego jest nie tylko ochrona takich wartości jak porządek publiczny, ale również ochrona rodziny i ochrona praw dzieci. Świadczy o tym odwołanie się przez ustawodawcę do pojęć : „rozkład życia rodzinnego”, „demoralizacja małoletnich”. Są to zaś wartości, które są chronione nie tylko na poziomie ustawy (por. odpowiednie przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego). Ustrojodawca uczynił bowiem ochronę rodziny zasadą ustrojową (art. 18 Konstytucji RP), zasada ta została następnie uszczegółowiona w art. 71 ust. 1 Konstytucji RP. Również ochronie praw dziecka została nadana ranga konstytucyjna (art. 72 ust. 1 Konstytucji RP). W związku z tym należy uznać, iż sprawa, której dotyczą przepisy art. 26 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi dotyczy praw, które nie tylko są chronione na poziomie

ustawy, lecz także podlegają ochronie konstytucyjnej. Z całą pewnością jest to zatem „sprawa” w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

W związku z powyższym nie sposób uznać, iż do pogodzenia z konstytucyjnym prawem do sądu jest sytuacja, w której osoby bliskie w stosunku do osoby uzależnionej nie mają legitymacji procesowej do samodzielnego uruchomienia przewidzianego art. 26 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi postępowania mającego na celu ochronę ich życia rodzinnego przed rozkładem czy też ochronę małoletnich członków swojej rodziny przed demoralizacją. Dlatego też - zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich - art. 26 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi w zakresie, w jakim wyłącza prawo tych osób do żądania wszczęcia przed sądem postępowania o zobowiązanie osoby uzależnionej od alkoholu do poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Niezgodność ta przejawia się tym, że owe osoby bliskie nie posiadają samodzielnego prawa uruchomienia procedury przed sądem.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) zwracam się do Pana Ministra o zajęcie stanowiska w tej sprawie, a także - jeśli Pan Minister podzieli przedstawione zarzuty - o podjęcie działań w celu dostosowania treści art. 26 ust. 3 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi do standardu wynikającego z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

Będę wdzięczny za informację o stanowisku Pana Ministra zajęтым w tej sprawie.

/-/